

УДК 342.9:620.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.4.14>

Цибка А. А.,

аспірант кафедри службового та медичного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ ТА ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Анотація. Ця стаття присвячена комплексному аналізу адміністративно-правових заходів, що застосовуються державою в умовах воєнного стану з метою подолання загроз енергетичній безпеці в галузях електроенергетики та ядерної енергетики.

У межах роботи використовуються різні методи дослідження, зокрема формально-правовий аналіз нормативно-правових актів, формально-догматичний метод для виявлення змісту правового регулювання енергетичної безпеки в електроенергетичній галузі та галузі ядерної енергетики, а також системний метод для розгляду конкретних адміністративно-правових заходів у ширшому контексті енергетичної безпеки України.

Визначено, що наявні загрози, зокрема, масовані ракетні обстріли та атаки безпілотників на енергетичну інфраструктуру створюють серйозні виклики для стабільності енергосистеми, що вимагає оперативного адміністративно-правового реагування. Проаналізовано ключові законодавчі зміни, прийняті для регулювання ринку електричної енергії, підтримки ринку електроенергії, підвищення ефективності використання ядерної енергії та захист критичної інфраструктури.

Висвітлено роль суб'єктів господарювання, які набувають особливого адміністративно-правового статусу в умовах воєнного стану, та механізми їхньої відповідальності. Підкреслюється важливість взаємодії державних органів, суб'єктів господарювання та громадян у забезпеченні енергетичної безпеки країни, а також наголошується на ролі адміністративно-правових методів переконання та інформування населення.

Автор акцентує увагу на необхідності вдосконалення механізмів управління енергетичним ринком, зокрема децентралізації енергетичної системи, лібералізації ринку електроенергії, перегляду граничних цін відповідно до європейських стандартів. Окремо розглянуто перспективи розвитку ядерної енергетики як ключового елемента енергетичної безпеки країни. Висновки статті вказують на необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правових заходів та стимулювання розвитку децентралізованої енергетики, що сприятиме підвищенню стійкості енергосистеми України.

Ключові слова: енергетична безпека, правовий режим воєнного стану, адміністративно-правове регулювання, електроенергетика, ядерна енергетика, критична інфраструктура.

Tsybka A. A. Administrative and legal measures to address threats to energy security in the electricity and nuclear energy sectors

Abstract. This article is devoted to a comprehensive analysis of the administrative and legal measures undertaken by the state under martial law to address threats to energy security in the electricity and nuclear energy sectors.

The study employs various research methods, including formal legal analysis of regulatory acts, the formal-dogmatic method to determine the content of legal regulation of energy security in the electricity and nuclear energy sectors, and the systematic method to examine specific administrative and legal measures within the broader context of Ukraine's energy security.

It has been established that existing threats, such as massive missile and drone attacks on energy infrastructure, pose serious challenges to the stability of the energy system, requiring timely administrative and legal responses. Key legislative changes aimed at regulating the electricity market, supporting the energy market, enhancing the efficiency in the use of nuclear energy, and protecting critical infrastructure are analyzed.

The role of business entities, which acquire a special administrative and legal status under martial law, and the mechanisms of their accountability are highlighted. The importance of interaction between state authorities, business entities, and citizens in ensuring the country's energy security is emphasized, along with the role of administrative and legal methods of persuasion and public awareness.

The author focuses on the need to improve energy market management mechanisms, including decentralizing the energy system, liberalizing the electricity market, and revising price caps in line with European standards. The prospects for developing nuclear energy as a key element of the country's energy security are also examined. The article's conclusions underscore the necessity of further enhancing administrative and legal measures and promoting the development of decentralized energy systems, which will contribute to strengthening Ukraine's energy system's resilience.

Key words: *energy security, martial law, administrative and legal regulation, electricity sector, nuclear energy, critical infrastructure.*

Вступ. Електроенергетична та ядерна галузі енергетики є надзвичайно складними для адміністративно-правового реагування сферами на наявні загрози для енергетичної безпеки. Масовані ракетні обстріли та атаки безпілотників на енергетичну інфраструктуру, до яких Російська Федерація вдається на регулярній основі з жовтня 2022 року, вже призвели до серйозних наслідків для об'єднаної енергетичної системи України, змушуючи втримувати цю систему інколи в ручному режимі та створивши ситуацію, коли об'єкти генерації та розподілу електроенергії постійно потребують відновлення, а побутові та комерційні споживачі живуть у стані постійного дефіциту електроенергії. Це вимагає від держави запровадження ефективних адміністративно-правових заходів, спрямованих на забезпечення надійності енергопостачання, збереження енергетичної стійкості та захист критичної інфраструктури.

У раніше опублікованих дослідженнях ми вже розглядали загальні положення щодо забезпечення енергетичної безпеки в умовах воєнного стану, а також адміністративно-правові заходи, що вживались для подолання загроз енергетичній безпеці у нафтогазовій сфері [1, с. 42–49; 2, с. 109–116], а тому доцільно присвятити цю статтю аналізу адміністративно-правових заходів, що вживаються для подолання загроз у галузях електроенергетики та ядерної енергетики. Відсутність електроенергії є однією із найбільших загроз енергетичній безпеці, оскільки від її наявності залежить надання широкого кола базових послуг для населення, а також можливість економіки ефективно функціонувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження та внески в галузь енергетичної безпеки розглядаються у працях таких вчених, як В. Баранік, З. Варна-

лій, Ю. Ващенко, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Ільєнко, Ю. Ірха, Б. Кормич, М. Ковалко, Р. Коцюба, Л. Криворучський, В. Ліпкан, В. Лір, Н. Литвин, А. Новицький, Р. Петров, Г. Рябцев, В. Саприкін, Н. Сухін, О. Суходоля, А. Сухоруків, Н. Стучинська, М. Тимченко, В. Точілін, А. Халатов, Н. Фіалко, А. Шевцов, А. Шидловський, О. Шевченко та багатьох інших. При цьому у вказаних роботах питання енергетичної безпеки та її адміністративно-правового забезпечення під час воєнного стану переважно не розглядались.

Метою статті є проведення комплексного аналізу основних адміністративно-правових заходів, що вживаються державою для подолання загроз та вирішення проблем, які виникають у контексті енергетичної безпеки у галузях електро- та ядерної енергетики під час дії правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до розгляду сфери електроенергетики зазначимо, що до основних принципів функціонування ринку електричної енергії, закладених Законом України «Про ринок електричної енергії», зокрема, належать принципи забезпечення енергетичної безпеки України, забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів, створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики та збереження їх цілісності, а також забезпечення надійного та ефективного функціонування об'єднаної енергетичної системи України. При цьому відповідно до статті 5 вищевказаного закону державна політика в електроенергетиці спрямована у першу чергу на забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії [3].

В умовах правового режиму воєнного стану адміністративно-правові заходи мають бути спрямовані у першу чергу на забезпечення вищенаведених принципів.

Одним із перших заходів, що вживаються державою після виникнення суттєвих загроз для енергетичної безпеки, є нормативно-правове регулювання. Так, у 2022 році електроенергетична галузь України зазнала суттєвих регуляторних змін. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України № 775 від 7 липня 2022 року на експортерів електроенергії було покладено обов'язок сплачувати за послугу забезпечення безпеки постачання під час воєнного стану. Водночас врегульовано діяльність зі зберігання енергії відповідно до Закону № 2046-IX від 15 лютого 2022 року. Крім того, продовжено дію фіксованих цін для побутових споживачів до 31 березня 2023 року шляхом внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів № 483. Постановою № 838 від 22 липня 2022 року «Укренерго» було зобов'язано надати безвідсоткову допомогу державному підприємству «Укрвугілля» на суму до 2,5 млрд грн для закупівлі вугілля з поверненням коштів до 1 червня 2023 року [4].

Крім того, 29 липня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування» № 2479-IX, яким, зокрема, внесено важливі зміни до регулювання ринку електричної енергії під час воєнного стану та подальшого відновлення. Так, виробникам з відновлюваних джерел енергії було надано право тимчасово виходити з балансуєвої групи гарантованого покупця, стимулюючи їх працювати без підтримки «зеленого» тарифу. До 1 квітня 2023 року зобов'язано виробників продавати електроенергію за двосторонніми договорами виключно через електронні аукціони. Було передбачено направлення частини коштів, отриманих оператором системи передачі від розподілу пропускної спроможності міждержавного перетину, на підтримку теплових електростанцій та теплоелектроцентралей, зокрема, на закупівлю палива та ремонтні роботи для опалювального сезону 2022-2023 років [5].

Надзвичайно важливим фактором також стало приєднання України на початку 2022 року до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E, що дозво-

лило в подальшому забезпечити імпорт електроенергії, коли в Україні з'явився її суттєвий дефіцит.

Іншим важливим напрямом забезпечення енергетичної безпеки в галузі електроенергетики став фізичний захист об'єктів критичної інфраструктури, а також створення запасів відповідного енергетичного обладнання.

Захист об'єктів критичної інфраструктури у мирний час має відбуватись у відповідності до відносно нового Закону України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року, який уніфікував підходи до створення та функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури та замінив собою недосконале та розрізнене законодавство у цій сфері [6].

Особливості захисту та правового режиму об'єктів критичної інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану, особливого періоду регулюються законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» та «Про оборону України». Крім того, окремим законом регулюються відносини щодо забезпечення кіберзахисту та кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про оборону України» Кабінет Міністрів України здійснює загальнодержавні заходи щодо забезпечення живучості важливих об'єктів національної економіки, об'єктів критичної інфраструктури та державного управління у воєнний час [7]. Кабмін також забезпечує проведення державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури України, організовує та забезпечує необхідними силами, засобами і ресурсами функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури, визначає уповноважений орган з питань захисту критичної інфраструктури України, яким відповідно до Закону України від 18 жовтня 2022 № 2684-IX наразі є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України [8].

Відповідно до Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про організацію

захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення воєнних дій» від 17 жовтня 2023 року основними суб'єктами, відповідальними за організацію фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури енергетики, є Кабінет Міністрів України, Генеральний штаб Збройних Сил України, Міністерство енергетики України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, обласні, Київська міська військові адміністрації, а також оператори критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору.

Зазначимо, що вказаний документ містить положення не лише щодо фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури, але й щодо забезпечення безпеки персоналу, створення резервів обладнання, відновлення пошкоджених об'єктів і захисних споруд тощо. Крім того, передбачається створення Плану енергетичної стійкості України, який має містити заходи щодо системного моніторингу та аналізу загроз енергетичній інфраструктурі, а також їх урахування під час проектування схем енергозабезпечення [9].

Не менш важливим є кіберзахист об'єктів критичної інфраструктури, проте через значну специфіку даної сфери детально у цій статті вона розглядатися не буде. Відзначимо лише, що Верховна Рада України 28 липня 2022 року прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі» [10], яким доповнюються основні завдання Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України відповідними повноваженнями.

Фізичний захист об'єктів критичної інфраструктури, зрештою, не може повністю нівелювати негативні наслідки ракетних та безпілотних обстрілів, що пов'язано із значною кількістю об'єктів енергетики на території України, а також тим, що не на всіх цих об'єктах можливе встановлення максимального рівня захисту. Крім того, удари по

енергетичній інфраструктурі мають накопичувальний ефект, що зрештою змусило звернутись до використання обмежень у постачанні електричної енергії споживачам. Так, в усіх областях України почали запроваджувати графіки погодинних відключень електроенергії, які пов'язані як з аварійними ситуаціями через обстріли, так і з дефіцитом потужності або неможливістю розподілу електроенергії внаслідок руйнування окремих елементів енергетичної системи.

Загалом варто зазначити, що введення подібних відключень електроенергії має здійснюватися відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», Правил про безпеку постачання електричної енергії, затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 27 серпня 2018 року № 448, та з метою запобігання порушенням режиму роботи об'єднаної енергетичної системи України внаслідок дефіциту електричної потужності. Так, до заходів, які мають бути виконані для подолання порушень безпеки постачання електричної енергії та мінімізації наслідків таких порушень, зокрема, належить застосування графіків обмеження споживання електричної енергії та потужності, аварійного відключення споживачів [11].

Закон України «Про ринок електричної енергії» у статті 16 містить положення щодо безпеки постачання електроенергії. У разі якщо порушення безпеки постачання електричної енергії призвело до виникнення надзвичайної ситуації в об'єднаній енергетичній системі України, оператор системи передачі оголошує про виникнення надзвичайної ситуації в енергосистемі, критерії якої та порядок оголошення визначаються у кодексі системи передачі. Протягом дії режиму такої надзвичайної ситуації оператору системи передачі надаються повноваження із застосування надзвичайних заходів, а електроенергетичні підприємства зобов'язані діяти відповідно до кодексу системи передачі та виконувати оперативні команди і розпорядження оператора системи передачі.

Крім того, згідно з вказаною статтею, у разі введення надзвичайного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим над-

звичайного стану» підприємства, установи та організації електроенергетики, розташовані у місцевостях, де введено надзвичайний стан, зобов'язані виконувати розпорядження органів, що здійснюють заходи надзвичайного стану на відповідній території, щодо енергопостачання споживачів незалежно від умов укладених договорів [3].

У чинних нормативно-правових актах передбачено кілька видів графіків відключення електроенергії, проте основними є графіки аварійних і погодинних відключень. Графіки аварійних відключень застосовуються при гострому дефіциті потужності чи аваріях в енергосистемі України. Вони вводяться за командою диспетчера об'єднаної енергосистеми без попередження споживачів та місцевих органів виконавчої влади і виконуються протягом 15 хвилин. Регламентується застосування таких графіків Інструкцією про складання і застосування графіків обмеження та аварійного відключення споживачів, а також протиаварійних систем зниження електроспоживання [12]. Фактично це перелік ліній електропередач, які підлягають відключенню у разі надходження команди про його застосування. Повідомлення про застосування графіку аварійних відключень не можна оприлюднити заздалегідь, оскільки це аварійний захід і інформація про причини його застосування та подібні відомості можуть створити уявлення про потенціал енергетичних об'єктів, що є інформацією з обмеженим доступом у період воєнного стану відповідно до Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 20 квітня 2022 року № 384 [13]. У разі недостатньої ефективності графіків аварійних відключень можуть бути введені спеціальні графіки аварійних відключень, які виконуються протягом трьох хвилин.

Графіки погодинних відключень використовуються для запобігання перевантаженням чи дефіциту потужності в об'єднаній енергосистемі України. Їх застосування регулюється Інструкцією про складання і застосування графіків погодинного відключення електроенергії, до якої неодноразово вносились зміни з метою забезпечення справедливого

та рівномірного розподілу електроенергії [14]. Графіки погодинного відключення електроенергії розробляються операторами систем розподілу, враховуючи об'єкти критичної інфраструктури, і затверджуються Міненерго. Графіки розподілені на шість черг, а кожна з черг на дві підчерги. При цьому, максимальна тривалість перерви в електропостачанні не має перевищувати 4 години (за мінусових температур – 2 години). У воєнний період перерви можуть тривати до 6 годин із допустимим відхиленням на 1 годину. Якщо ці графіки не забезпечують потрібного режиму споживання, вводяться аварійні чи спеціальні графіки.

Зазначені вище інструкції щодо застосування графіків відключення електричної енергії виконуються оператором системи передачі та його регіональними диспетчерськими центрами. Контроль за складанням та дотриманням таких графіків здійснює Держенергонагляд, а відповідальність у цій сфері несуть як посадові особи, які приймають рішення про введення усіх видів графіків, так і керівники оператора системи передачі, операторів системи розподілу та керівники підприємств і організацій, внесених до відповідних графіків.

Таким чином, варто зазначити не лише значну роль суб'єктів господарювання в сфері електроенергетики та їх керівників у сфері забезпечення енергетичної безпеки в умовах воєнного стану, але й їх особливий адміністративно-правовий статус.

За недотримання принципу недискримінаційності при застосуванні відключень споживачів електричної енергії передбачена персональна відповідальність керівників операторів системи розподілу відповідно до положень Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Уже наявна відповідна практика Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка при виявленні недотримання графіків відключень електропостачання споживачам з боку операторів систем розподілу накладала на останніх штрафи

в розмірі 85 тис. грн. Крім того, у таких випадках адміністративні стягнення у вигляді штрафу накладаються також на керівників таких операторів [15].

Важливо, щоб графіки погодинних відключень електроенергії застосовувались рівномірно та з дотриманням принципу соціальної справедливості. Крім того, важливим є належне інформування споживачів про перерви в електропостачанні через власні веб-сайти.

У контексті цього варто також зазначити важливість такого адміністративно-правового засобу, як переконання та інформування населення про можливі ризики. Належна інформаційна робота з боку органів державної влади, а також відповідальність громадян та їх добровільне прагнення зробити внесок у забезпечення енергетичної безпеки країни, зокрема, шляхом обмеження енергоспоживання у пікові години є важливим фактором забезпечення стабільної роботи енергосистеми. Проте, однією з основних проблем в умовах воєнного стану є непрогнозованість відключень електроенергії через можливі аварії та пошкодження внаслідок ворожих обстрілів енергетичної інфраструктури. У даному випадку важливим є постійний діалог органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання електроенергетики з населенням та комерційними споживачами електроенергії.

Зрештою, для подолання загроз у сфері електроенергетики державою можуть застосовуватись стимули та пільги. Наприклад, у 2022 році змінами до Податкового кодексу України та інших законів України [16; 17] були звільнені від оподаткування податком на додану вартість та ввізним митом товари, що надаються безоплатно, як допомога від донорів, та ввозяться на територію України суб'єктами господарювання, що провадять окремі види господарської діяльності на ринку електричної енергії (виробництво електричної енергії, передача електричної енергії, розподіл електричної енергії), для цілей відновлення інфраструктури таких підприємств. Водночас, були запроваджені фіскальні стимули для виробництва власних електрогенераторних установок на території України.

У контексті забезпечення ядерної безпеки варто відзначити, що в умовах воєнного стану досить складно ефективно реагувати на можливі провокації на ядерних об'єктах, що відбувалися в Україні. Звісно, що в цілому головна увага має приділятися підвищеному фізичному захисту атомних електростанцій, посиленому контролю за здійсненням таких заходів, а також інформуванню та підготовці населення до можливих наслідків.

Атомні електростанції охороняються відповідно до законів України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання».

Доцільно також зазначити заходи, що можуть вживатись на міжнародному рівні, оскільки потенційно ядерний інцидент може мати негативні наслідки для багатьох країн на європейському континенті. Зокрема, в Україну неодноразово направлялись експертні місії Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) на українські АЕС [18].

Разом із тим, держава вдавалась і до законодавчих змін у цій сфері. Так, 11 грудня 2022 року у сфері використання ядерної енергії набули чинності три важливі закони, спрямовані на підвищення ефективності регулювання та безпеки. Перший із них, Закон України № 2758-IX [19], запровадив інститут експерта з радіаційного захисту, який має консультувати суб'єктів діяльності у сфері ядерної енергії щодо дотримання відповідного законодавства. Цей закон встановлює вимоги до експертів, порядок визнання їхньої компетенції та передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України відповідного положення про експерта з радіаційного захисту. Другий закон, № 2762-IX [20], спрямований на уніфікацію українського законодавства із законодавством ЄС та посилення зобов'язань операторів ядерних установок щодо попередження аварій, а також розширення повноважень Держатомрегулювання у сфері оцінки нормативно-правової бази та міжнародних перевірок. Третій закон, № 2755-IX [21], направлений на врегулювання питання видачі дозвільних документів у сфері використання ядерної енергії відповідно до права ЄС.

Водночас, саме ядерні об'єкти наразі забезпечують найбільшу частку в електроенергетичному балансі країни. Ворожі обстріли часто спрямовані на магістральні лінії передачі та розподільчі підстанції біля атомних електростанцій, що здійснюється очевидно з метою зменшити виробництво на них електроенергії на весь час відновлювальних робіт. Проте, в ядерній галузі держава бачить значні перспективи для енергетичної безпеки країни та планує нарощувати потужності у цій сфері, про що, зокрема, свідчить зареєстрований Кабінетом Міністрів України законопроект про будівництво двох нових ядерних енергоблоків на території Хмельницької атомної електричної станції [22].

Висновки. З початку 2022 року держава вдалась до широкого спектру адміністративно-правових заходів в електроенергетичній галузі та ядерній енергетиці, направлених на подолання наслідків руйнування критичної інфраструктури, усунення дефіциту енергоресурсів та забезпечення стабільного функціонування енергетичної системи.

Першочергові законодавчі зміни, впроваджені після початку повномасштабного вторгнення, були спрямовані на вдосконалення регулювання ринку електроенергії, зокрема, через введення нових зобов'язань для учасників ринку, забезпечення фінансової підтримки критичних об'єктів енергетики, підвищення ефективності регулювання та безпеки використання ядерної енергії, а також надання податкових пільг і стимулів для забезпечення енергоресурсами населення та економіки.

Особлива увага приділяється фізичному захисту об'єктів критичної інфраструктури, забезпеченню безпеки персоналу, створенню резервів енергетичного обладнання. У даному контексті виділяється значна кількість суб'єктів, на яких покладено завдання щодо забезпечення цих цілей, що певною мірою ускладнює координацію у цій сфері.

Дефіцит енергоресурсів може покриватися шляхом імпорту електроенергії, що стало можливим після інтеграції України в європейський енергетичний простір (ENTSO-E). У випадках значного дефіциту держава може обмежувати використання енергетичних ресурсів населенням, як, наприклад,

у випадку введення графіків відключення електричної енергії. Надзвичайно важливим при цьому є рівномірний та соціально справедливий розподіл ресурсів, з необхідними виключеннями щодо захищених споживачів, як критична інфраструктура та збройні сили. При цьому, важливими є адміністративно-правовий метод переконання, а також належна інформаційна робота з боку органів державної влади.

Відсутність паніки у громадян, їх відповідальність та добровільне прагнення зробити внесок у забезпечення енергетичної безпеки країни, зокрема, шляхом обмеження енергоспоживання у пікові години, є важливим фактором забезпечення стабільної роботи енергосистеми, що є неможливим без постійного діалогу органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання з населенням.

Важливу роль відіграють суб'єкти господарювання, які набувають особливого статусу та несуть підвищену відповідальність за вжиття заходів з подолання загроз енергетичній безпеці.

Загалом, потрібно приділити більше уваги децентралізації енергетичної системи, особливо на рівні генерації електроенергії (зокрема, маневрових потужностей, оскільки базові потреби забезпечуються атомними електростанціями), що в майбутньому може стати базисом для безпеки енергетичної системи України. Разом із тим, будівництво великої кількості об'єктів генерації або їх фінансування є занадто складним завданням для держави, особливо в умовах війни, а тому сконцентруватись необхідно на створенні відповідних регуляторних та економічних умов.

Так, досі невирішеною залишається проблема боргів на ринку електричної енергії, зокрема, щодо розрахунків з виробниками електроенергії з відновлюваних джерел. Крім того, в умовах війни значно посилився адміністративний вплив на енергетичний ринок, що виявляється також в негативних тенденціях щодо незалежності енергетичного регулятора, який зазнає впливу з боку різних державних органів.

З огляду на це, необхідними є подальші кроки до лібералізації енергетичного ринку,

що може створити достатні стимули для модернізації енергетичних мереж та будівництва нових об'єктів генерації. Наявні наразі на ринку електричної енергії граничні ціни є проявом значного адміністративного впливу та мають бути переглянуті за європейським зразком, де вони є більш гнучкими та орієнтованими на підтримку ринкової

стабільності в умовах високої конкуренції та інтеграції. З іншого боку, це несе певні ризики для населення, а тому такий перехід має відбуватися зважено та поступово. Ці питання потребують подальших досліджень для розробки оптимальних рішень і підходів у контексті вирішення проблем енергетичної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Литвин Н.А., Цибка А.А. Адміністративно-правове забезпечення енергетичної безпеки в умовах воєнного стану. *Право.UA*. 2022. № 4. С. 42–49.
2. Tsybka A.A. Administrative and legal measures to overcome threats to energy security of Ukraine in the oil and gas sector. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 5. P. 109–116. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/12/Visegrad_05_2023.pdf.
3. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.
4. Енергетика під час війни в Україні: які зміни в регулюванні?. *ЮРЛІГА*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/12602_energetika-pd-chas-vyni-v-ukran-yak-zmni-v-regulyuvann.
5. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування : Закон України від 29.07.2022 № 2479-IX : станом на 30 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-IX#Text>.
6. Єсімов С.С. Адміністративно-правове регулювання забезпечення безпеки об'єктів паливно-енергетичного комплексу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. № 29. С. 207–212.
7. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII : станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України : Закон України від 18.10.2022 № 2684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2684-IX#Text>.
9. Про організацію захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення воєнних дій : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 17.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0040525-23#Text>.
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі : Закон України від 28.07.2022 № 2470-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2470-IX#Text>.
11. Про затвердження Правил про безпеку постачання електричної енергії : Наказ М-ва енергетики України від 27.08.2018 № 448 : станом на 28 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1076-18#Text>.
12. Про затвердження Інструкції про складання і застосування графіків обмеження та аварійного відключення споживачів, а також протиаварійних систем зниження електроспоживання : Наказ М-ва енергетики України від 23.11.2006 № 456 : станом на 9 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0151-07#Text>.
13. Про внесення змін до постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 26 березня 2022 року № 349 : Постанова Нац. коміс., що здійснює держ. регулювання у сферах енергетики та комун. послуг від 20.04.2022 № 384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0384874-22#Text>.
14. Про внесення змін до Інструкції про складання і застосування графіків погодинного відключення електроенергії : Наказ М-ва енергетики України від 27.11.2024 № 439 : станом на 3 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1804-24#Text>.
15. Перевірки НКРЕКП виявили недотримання графіків відключень електропостачання споживачам з боку трьох операторів систем розподілу. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/perevirki-nkrekp-viyavili>

nedotrimannya-grafikiv-vidklyuchen-elektropostachannya-spozhivacham-z-boku-troh-operatoriv-sistem-rozpodilu.

16. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України : Закон України від 13.12.2022 № 2836-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2836-IX#Text>.

17. Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України : Закон України від 13.12.2022 № 2837-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2837-IX#Text>.

18. Update 126 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. International Atomic Energy Agency. URL: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-126-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>.

19. Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» щодо експерта з радіаційного захисту : Закон України від 16.11.2022 № 2758-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2758-20#Text>.

20. Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» : Закон України від 16.11.2022 № 2762-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2762-20#Text>.

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 16.11.2022 № 2755-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-20#Text>.

22. Проект Закону про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків № 3 та № 4 Хмельницької атомної електричної станції. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43948>.